

Лойко Валерія Вікторівна

*доктор економічних наук, завідувач кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну*

Мороз Яніна Олексіївна

магістр

Київський національний університет технологій та дизайну

Лойко Валерия Викторовна

*доктор экономических наук, заведующая кафедрой экономики предприятия,
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Мороз Янина Алексеевна

магистр

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Loiko Valeriia

*Doctor of Economics, head of business economics,
Kiev national university of technologies and design*

Moroz Yanina

Master's student

Kyiv national university of technology and design

ІНДИКАТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ИНДИКАТОРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

INDICATORS OF ECONOMIC SECURITY BUSINESS ENTITIES

Анотація. В статті розглянуті концептуальні положення методики оцінки економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності. Запропоновано для оцінки і прогнозування рівня економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності застосовувати експертні системи.

Ключові слова: економічна безпека, індикатори, методики оцінки, експертна система.

Аннотация. В статье изложены концептуальные положения методики оценки экономической безопасности субъекта предпринимательской деятельности. Предложено для оценки и прогнозирования уровня экономической безопасности субъекта предпринимательской деятельности применять экспертные системы.

Ключевые слова: экономическая безопасность, индикаторы, методики оценки, экспертная система.

Annotation. In the article the conceptual provisions methodologies for evaluating the economic security of the business entity. Proposed to assess and predict the level of economic security of the business entity to apply expert systems.

Key words: economic security, indicators, methods of evaluation, expert systems.

Постановка проблеми. Необхідність розробки наукового апарату для обґрунтованого формування сприятливих умов функціонування системи економічної системи викликана тим фактом, що в даний час багато великих підприємств створюють у своїй структурі спеціальні підрозділи, покликані забезпечити їх

економічну безпеку в усіх сферах і напрямках діяльності. Однак відсутність наукового забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності знижує ефективність роботи таких підрозділів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна економічна література обмежується розглядом існу-

ючих методик оцінки економічної безпеки підприємства і не дає жодних конкретних рекомендацій, які індикатори потрібно застосовувати при впливі різних факторів. Аналіз економічної літератури, зокрема праць Андрощука Г. А., Ареф'євої О. В., Варналія З. С., Войнаренка М. П., Гаврилюка А. М., Донця Л. І., Іванюти Т. М., Камлика М. І., Козаченка Г. В., Лойко Д. М., Ляшенко О. М., Олейникова Є. А., Пономарьова В. П., Яременко О. Ф. та інших показав, що більшість наявних наукових джерел присвячена аналізу методики оцінки економічної безпеки, проте використання рівня впливу підприємницьких ризиків не була розкрита в достатній мірі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Завдяки оцінці рівня економічної безпеки підприємства можна проаналізувати ефективність її господарської діяльності, виявити проблемні ділянки та попередити можливі загрози для бізнесу, що можуть виникнути при настанні того чи іншого ризику. Саме тому розробка методики оцінки економічної безпеки підприємства на основі системи індикаторів обумовлює актуальність наукового дослідження і дозволяє сформулювати мету і ключові завдання наукової статті.

Метою статті є обґрунтування системи індикаторів для оцінки економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика оцінки рівня економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності необхідна керівництву для ефективного управління, а також банкам, аудиторським компаніям і консалтинговим центрам. Ці установи працюють з підприємствами, не маючи спеціальних структур щодо аналізу рівня їх економічної безпеки. Вони постійно зустрічаються з проблемою оцінки економічного стану тих невеликих підприємств, які не можуть дозволити собі власними силами провести аналіз, щоб виявити рівень своєї економічної безпеки.

Рівень економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності базується на тому, наскільки ефективно службам даного підприємства вдається вирішувати завдання з виявлення, запобігання, нейтралізації, припинення, локалізації, відображення і знищення загроз, а також усувати збитки від негативних впливів на різні аспекти економічної безпеки. Допомогти вирішити ці завдання, розроблена система забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності.

Система економічної безпеки реалізується в системі критеріїв і показників. Критерій економічної безпеки — це оцінка стану економіки з погляду найважливіших процесів, що відображають сутність економічної

безпеки. Систему показників ще називають системою індикаторів економічної безпеки. Для поняття економічної безпеки держави, дані системи розроблені і широко застосовуються. Що ж стосується економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності, то тут виникають складнощі. Як уже зазначалося, визнаної системи не існує. Індикатори системи економічної безпеки на рівні держави запропоновані в Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України [1] не можна застосовувати повною мірою до суб'єкта підприємницької діяльності.

Необхідно відзначити, що для економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності потрібно створити власну систему індикаторів, для яких важливе значення мають не тільки самі показники, а і їх порогові значення. Порогові значення — це граничні величини, недотримання яких перешкоджає нормальному ходу розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій в галузі економічної безпеки. Важливо підкреслити, що найвища ступінь економічної безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в межах допустимих меж своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим.

У міжнародній практиці застосовується безліч показників, що визначають фінансову стабільність підприємства (фірми) як складову частину економічної безпеки. Це і раніше відомі по техніко-економічним обґрунтуванням такі показники, як рентабельність, коефіцієнт ліквідності (широко застосовується в Японії), коефіцієнт ефективності капітальних вкладень, термін окупності і т.д. Американські фахівці часто використовують показники чистої приведеної величини доходу, максимальних грошових потоків (Cash -flow) і особливо маржі безпеки або точки беззбитковості.

За окремими показниками фінансового стану підприємства в світовій практиці визначилися нормативи оптимальних величин економічної безпеки. Наприклад, співвідношення власних і позикових коштів має бути в пропорції 1:1, ліквідність — на рівні 1 і вище, коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань оборотними засобами — 2, забезпеченість нерухомістю — наближається до 1, а чиста рентабельність капіталу — вище відсотка за банківський кредит. Одним з показників платоспроможності служить показник відношення оборотних коштів до короткострокової заборгованості. На практиці це співвідношення має становити 2:1, що означає, що короткострокові зобов'язання двічі перекидаються активами. Іншим показником платоспроможності підприємства є відношення довгострокової заборгованості до власного капіталу фірми. У нормі це співвідношення має становити 0,65 і менше.

Розглядаючи систему індикаторів стану інтелектуальної та кадрової складової, не можна не відзначити розробку даної тематики в роботах як вітчизняних авторів [2,3]. Окремі показники, що стосуються якості управління та роботи персоналу підприємства і розвитку його інтелектуального потенціалу запропоновані авторами [4,5]. Проте стосовно аспекту забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності по її інтелектуальної та кадрової складової доцільно запропонувати наступну структуру основних груп індикаторів рівня забезпечення інтелектуальної та кадрової складової:

- група індикаторів чисельного складу персоналу підприємства та його динаміки;
- група показників ефективності використання персоналу підприємства;
- група індикаторів якості мотиваційної системи підприємства;
- група індикаторів стану інтелектуального потенціалу підприємства.

Група індикаторів стану техніко-технологічної безпеки підприємства включає традиційно використані для оцінки виробничого потенціалу критерії, зокрема:

- кількість, що продають і купують підприємству ліцензій;
- кількість наявних у розпорядженні підприємства патентів;
- співвідношення одержаних і сплачених ліцензійних виплат (роялті);
- відсоток продукції, що випускається, яка перевершує або відповідає кращим світовим аналогам;
- аналогічний показник відповідності світовим аналогам по використанні на підприємстві технологічного обладнання;
- відсоток продукції, що випускається підприємством, захищеної патентами, що належать даному підприємству;
- питома вага технологічного устаткування підприємства, розроблена на підприємстві і захищена патентами підприємства;
- питома вага обладнання, придбаного на основі ліцензійних договорів.

Два останніх відображають ефективність корпоративних НДДКР підприємства і рівень її технологічної незалежності від постачальників ліцензійного обладнання.

Структура системи індикаторів стану політично-правової безпеки підприємства включає дві основні підгрупи. До першої належать такі показники рівня забезпечення політико-правової безпеки підприємства, як:

- питома вага судових і арбітражних розглядів в загальному числі господарських договорів підприємства;

- частка виграних розглядів в загальному числі;
- кількість співробітників підприємства на одного працівника юридичної служби підприємства та інші.

Друга підгрупа індикаторів стану політично-правової складової економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності включає вартісні показники, що відображають фінансову ефективність робіт по забезпеченню політико-правової безпеки підприємства. Основні з них:

- сальдо штрафних санкцій за господарськими договорами;
- питома вага отриманих та сплачених штрафних санкцій у сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства;
- частка витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в загальній структурі її виробничих витрат.

Систему індикаторів стану інформаційної складової економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності можна представити в якості двох основних груп індикаторів: кількісних і вартісних. До кількісної групи індикаторів належать показники масштабу робіт з інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємства, а саме:

- показник частки співробітників інформаційно-аналітичного підрозділу підприємства в загальній обліковій чисельності її співробітників;
- показник кількості джерел інформації, з якими підприємство має контакти;
- наявність і склад структури відділів інформаційно-аналітичного підрозділу підприємства та інші.

Динамічний аналіз даних показників дає уявлення про масштаби діяльності інформаційно-аналітичної служби підприємства та про її роль в загальній структурі функціональних підрозділів компанії.

Група вартісних індикаторів включає показник питомої ваги витрат на забезпечення інформаційної безпеки підприємства в її сукупних бюджетних витрат, що показує рівень фінансування робіт щодо забезпечення інформаційної безпеки даного підприємства, а також показник ефективності вжитих заходів щодо забезпечення інформаційної складової економічної безпеки підприємства.

Говорячи про індикатори екологічної складової економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності, слід виділити дві основні гілки індикаторів функціональної складової. До першої гілки треба віднести групу нормативів гранично допустимої концентрації шкідливих речовин, які встановлюються в положеннях чинного законодавства з проблем екології. Тут необхідно обов'язково виділити окремо підгрупу норм на екологічну чистоту, що випускається підпри-

емством продукцію в розрізі вже наявних у підприємства і потенційних національних ринків збуту. До другої гілки відноситься оцінка ефективності запропонованих та впроваджених суб'єктом підприємництва заходів щодо їх ефективності.

На основні запропонованих індикаторів системи економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності можна визначити рівень виділеної функціональної складової і потім інтегральний показник рівня економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності. На основі визначеного рівня проводиться аналіз ефективності прийнятих підприємством заходів для забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства.

Безумовно, розглянуті індикатори не вичерпують все їх різноманіття. Але і названі найчастіше виявляються недосконалими, так як вони відображають стан внутрішнього середовища підприємства і не враховують зміни у зовнішньому середовищі.

Оцінка рівня економічної безпеки по всім функціональним складовим на основі статистичних методів обробки інформації сильно ускладнена, оскільки більшість аспектів даної проблеми складно піддається математичній формалізації, а деякі з них не піддаються і зовсім. Тим не менше, важливість даної проблеми для ефективного функціонування підприємства дуже велика, тому доцільно застосовувати для розрахунків стандартні та авторські комп'ютерні програми.

Висновки. Для ефективного прийняття управлінських рішень існує потреба у більш ефективній та оперативній оцінці рівня економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності. Необхідно підкреслити, що перед підприємцем стоїть завдання не тільки проаналізувати і дати оцінку рівню економічної безпеки, але й зуміти зробити прогноз. Для оцінки та прогнозу рівня економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності доцільно застосовувати експертні системи [6].

Бібліографічний список

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=97980.
2. Лойко Д. М. Формирование системы интеллектуальной безопасности швейного предприятия / Д. М. Лойко // Новая экономика: Спецвыпуск. — Республика Беларусь. — 2014. — С. 174–177.
3. Корчевська Л. О. Аналіз методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства / Л. О. Корчевська, А. М. Деменська // Економіка Криму. — 2011. — № 1 (34). — С. 346–352.
4. Лойко Д. М. Удосконалення системи мотивації праці на промислових підприємствах / Д. М. Лойко, А. Ю. Кияшко // Глобальні та національні проблеми економіки — № 8. — 2015 — С. 495–498. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.global-national.in.ua/
5. Лойко Д. М. Інвестиційно-інноваційні аспекти економічної безпеки підприємства / Лойко Д. М., Лойко В. В. // Інвестиційно — інноваційний розвиток в контексті економічної безпеки підприємства: монографія / [Федоренко В. Г., Лагутін Г. В., Воронкова Т. Є., Рижакова Г. М., Денисенко М. П., Лойко В. В., Мігус І. П., Стеценко С. П., Малютін О. К., Федоренко С. В., Кінах Н. В., Малихіна О. М., Юрченко В. В., Бреус С. В., Лойко Д. М., Андрієнко В. М., Вергун А. М., Письменний О. М., Марчук Ю. Л., Федоренко М. С., Воронков І. В.]; за ред. В. Г. Федоренка, Г. В. Лагутіна, Т. Є. Воронкової. — К.: ІПК ДСЗУ, 2015. — С. 239–337.
6. Лойко В. В. Експертна система як інструмент визначення рівня економічної безпеки / В. В. Лойко, Д. М. Лойко // Науково-технічна інформація — 2015. — № 3 (65). — С. 41–46.